SODBA SODIŠČA (tretji senat)

z dne 6. julija 2006 *

V zadevi C-53/05,

zaradi tožbe zaradi neizpolnitve obveznosti na podlagi člena 226 ES, vložene 9. februarja 2005,

Komisija Evropskih skupnosti, ki jo zastopata P. Andrade in W. Wils, zastopnika, z naslovom za vročanje v Luxembourgu,

tožeča stranka,

proti

Portugalski republiki, ki jo zastopata L. Fernandes in N. Gonçalves, zastopnika,

tožena stranka,

* Jezik postopka: portugalščina.

SODIŠČE (tretji senat),

v sestavi A. Rosas, predsednik senata, J. Malenovský (poročevalec), J.-P. Puissochet, A. Borg Barthet in A. Ó Caoimh, sodniki,

generalna pravobranilka: E. Sharpston,
sodni tajnik: R. Grass,

na podlagi pisnega postopka,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi 4. aprila 2006

izreka naslednjo

Sodbo

1 Komisija Evropskih skupnosti s to tožbo Sodišču predlaga, naj ugotovi, da Portugalska republika s tem, da je iz obveznosti izplačevanja nadomestila avtorjem iz naslova javnega posojanja izvzela vse kategorije javnih ustanov, ni izpolnila obveznosti iz člena 1 in 5 Direktive Sveta 92/100/EGS z dne 19. novembra 1992 o pravici dajanja v najem in pravici posojanja ter o določenih pravicah, sorodnih avtorski, na področju intelektualne lastnine (UL L 346, str. 61).

Pravni okvir

Skupnostna ureditev

2 V sedmi uvodni izjavi Direktive je navedeno:

„[K]er je za ustvarjalno in umetniško delo avtorjev in izvajalcev nujno potreben primeren dohodek kot osnova za nadaljnje ustvarjalno in umetniško delo in ker so investicije, ki jih zahteva proizvajanje fonogramov in produciranje filmov, še posebej visoke in tvegane; ker je možnost zagotovitve tega dohodka in povračila investicij mogoče učinkovito zagotoviti le z ustreznim pravnim varstvom imetnikov pravic“.

3 Člen 1 Direktive določa:

„1. V skladu z določbami iz tega poglavja države članice v skladu s členom 5 predvidijo pravico do dovoljenja ali prepovedi dajanja v najem in posojanja izvirnikov in primerkov avtorsko-pravno varovanih del in predmetov sorodnih pravic, kot je določeno v členu 2(1).

2. V namene te direktive ‚najem‘ pomeni dajanje na voljo za uporabo za omejeno časovno obdobje zaradi neposredne ali posredne gospodarske ali komercialne koristi.

3. V namene te direktive ‚posojanje' pomeni dajanje na voljo za uporabo za omejeno časovno obdobje brez neposredne ali posredne gospodarske ali komercialne koristi, kadar se izvaja preko ustanov, dostopnih javnosti.

4. Pravice iz odstavka 1 se ne izčrpajo z odsvojitvijo ali drugim dejanjem distribuiranja izvirnikov in primerkov avtorsko-pravno varovanih del in predmetov sorodnih pravic po členu 2(1).“

4 Člen 5, od (1) do (3), Direktive določa:

„1. Države članice lahko odstopajo od izključne pravice iz člena 1 glede javnega posojanja pod pogojem, da dobijo nadomestilo za takšno posojanje vsaj avtorji. Države članice prosto določajo takšno nadomestilo, pri čemer upoštevajo svoje kulturno-politične cilje.

2. Kadar države članice ne uporabijo izključne pravice posojanja iz člena 1 v zvezi s fonogrami, filmi in računalniškimi programi, uvedejo nadomestilo vsaj za avtorje.

3. Države članice lahko pri izplačevanju nadomestila iz odstavka 1 in 2 izvzamejo določene kategorije ustanov.“

Nacionalna ureditev

5 Direktiva je bila prenesena v portugalski pravni red z Decreto-Lei št. 332/97 z dne 27. novembra 1997 (Diário da República I, serija A, št. 275, z dne 27. novembra 1997, str. 6393, v nadaljevanju: Decreto-Lei). V preambuli tega Decreto-Lei je navedeno:

„Ta Decreto-Lei ustanavlja pravico do javnega posojanja del, ki so varovana z avtorsko pravico, vendar se ta pravica v portugalskem pravnem redu izvaja v mejah, ki jih postavlja zakonodaja Skupnosti, in ob spoštovanju kulturnih posebnosti in stopnje razvoja države ter ukrepov in usmeritev na področju kulturne politike, ki iz tega izhajajo."

6 V skladu s členom 6 Decreto-Lei velja:

„1. Avtor ima pravico do nadomestila v primeru javnega posojanja izvirnika ali primerkov dela.

2. Lastnik ustanove, ki daje javnosti na voljo izvirnik ali primerke dela, je odgovoren za plačilo nadomestila […]

3. Določbe tega člena se ne uporabljajo za javne knjižnice, šolske knjižnice, univerzitetne knjižnice, muzeje, javne arhive, javne fundacije in zasebne neprofitne organizacije."

Predhodni postopek

7 Komisija je 19. decembra 2003 v skladu s postopkom, določenim v členu 226, prvi odstavek, ES Portugalski republiki poslala pisni opomin, v katerem ji je naložila izvedbo določb iz te direktive.

8 Komisija je 9. julija 2004, potem ko je prejela odgovor Portugalske republike na ta opomin, izdala obrazloženo mnenje, v katerem je to državo članico pozvala, naj v dveh mesecih od njegovega prejema sprejme potrebne ukrepe za uskladitev s tem mnenjem.

9 V tem obrazloženem mnenju naj bi Komisija s sklicevanjem na Decreto-Lei menila, da Portugalska republika ni sprejela potrebnih ukrepov za zagotovitev prenosa členov 1 in 5 Direktive.

10 Ker Portugalska republika ni odgovorila na to mnenje, se je Komisija odločila, da vloži to tožbo.

Tožba

Trditve strank

11 Po mnenju Komisije so v členu 6(3) Decreto-Lei iz obveznosti plačevanja za pravico do javnega posojanja izvzete vse službe centralne državne uprave, vse organizacije,

ki sodijo pod posredno državno upravo, kot so javne ustanove in združenja, ter vse službe in organizacije decentralizirane uprave in lokalnih skupnosti. Na ta seznam bi se lahko dodale še vse pravne osebe zasebnega prava, ki izvajajo javne naloge, kot so pravne osebe za upravljanje, ki imajo javni pomen, in celo zasebne šole in univerze, ter vse neprofitne zasebne institucije na splošno. Navsezadnje naj bi bile vse ustanove za javno posojanje izvzete iz obveznosti plačevanja.

12 Člen 5(3) Direktive pa določa, da države članice ne morejo izvzeti vseh kategorij ustanov, kot določa Decreto-Lei, ampak le nekatere med njimi. Portugalska republika naj bi tako ravnala zunaj meja, določenih z Direktivo, ta Decreto-Lei pa naj bi popolnoma onemogočal dosego njenega cilja, ki je zagotovitev pravičnega nadomestila za ustvarjalno in umetniško delo.

13 Komisija se poleg tega sklicuje na veliko podobnost med posojanjem del, ki ga izvajajo javne službe ali organizacije, in dajanjem del v najem, ki ga izvajajo trgovci. V obeh primerih naj bi šlo za izkoriščanje varovanih del. Različnost zakonskega varstva, ki ga uživajo varovana dela v državah članicah, naj bi vplivalo na delovanje notranjega trga in povzročalo izkrivljanje konkurence. Posojanje del, knjig, fonogramov in videogramov naj bi pomenilo znaten obseg dejavnosti. Osebe, ki uporabljajo ta dela in predmete, naj jih ne bi kupovale, kar naj bi avtorjem in ustvarjalcem povzročilo izpad dohodka.

14 Komisija dodaja, da morajo države članice zato, da bi lahko dale svojim državljanom brezplačno na voljo kulturna dela, izplačevati nadomestilo vsem, ki prispevajo k delo-

vanju knjižnic, to je, ne samo zaposlenim, ampak predvsem avtorjem teh del. Nadomestilo avtorjem naj bi ustrezalo skupnemu interesu Skupnosti.

15 V odgovoru na tožbo Portugalska republika navaja, da je člen 5 Direktive, zlasti njegov odstavek 3, „kompromisno besedilo“, ki je nenatančno in ga je težko razlagati ter lahko povzroča spore o svojem pomenu in obsegu. Besedilo te določbe naj bi bilo tudi namenoma odprto in fleksibilno, da bi se upoštevale posebne stopnje kulturnega razvoja v različnih državah članicah. Poleg tega Direktiva ne daje nobenih podatkov o pomenu tega člena.

16 Portugalska republika tudi meni, da prenos Direktive povzroča neposredno težavo pri izbiri „kategorij ustanov“ in posredni glede tega, ali osebe, ki so posredni naslovniki Direktive, lahko in v kakšnem obsegu na enak ali skoraj enak način izkoristijo določbe te direktive, ki pooblaščajo države članice, da na področju javnega posojanja pri izplačevanju nadomestila iz člena 5(1) Direktive določijo izjeme. To vprašanje naj bi napotovalo na vprašanje o nasprotju med odstavkom 3 tega člena in načeli enakega obravnavanja, nepristranskosti, solidarnosti in socialne kohezije. Izvzem določenih „kategorij ustanov“ iz plačevanja za pravico do javnega posojanja pa bi povzročilo, da portugalski državljani ne bi imeli dostopa do intelektualnih del in jih ne bi uživali pod enakimi pogoji. Poleg tega naj bi imetniki pravic načeloma morali pridobiti ustrezne dohodke v okviru izvajanja svojih pravic reprodukcije in distribuiranja.

17 Portugalska republika tudi zatrjuje, da so dejanja javnega posojanja postranskega pomena, ker je zadevni trg omejen na nacionalno ozemlje in gospodarsko ni zelo pomemben, tako da to ne bi moglo vplivati na notranji trg. Torej bi bilo mogoče skleniti, da so cilji kulturnega razvoja pomembnejši od težav za notranji trg. To je razlog, zaradi katerega naj bi bila njihova ukinitev v nasprotju z načelom sorazmernosti.

18 Ta država članica na koncu navaja, da mora zaradi kulturnih posebnosti in različnih stopenj kulturnega razvoja držav članic sprejetje novega sistema javnega posojanja in njegova vključitev v nacionalne pravne rede na podlagi načela subsidiarnosti ostati v okviru pristojnosti teh držav.

Presoja Sodišča

19 Uvodoma, edini predmet spora med Komisijo in Portugalsko republiko je vprašanje o obsegu določb člena 5(3) Direktive, po katerih lahko države članice pri izplačevanju nadomestila iz odstavka 1 tega člena izvzamejo „določene kategorije ustanov“.

20 V skladu z ustaljeno sodno prakso je treba pri razlagi določbe prava Skupnosti upoštevati ne le njeno besedilo, ampak tudi sobesedilo in cilje, ki jih zasleduje

ureditev, katere del je (glej zlasti sodbi z dne 18. maja 2000 v zadevi KVS International, C-301/98, Recueil, str. I-3583, točka 21, in z dne 19. septembra 2000 v zadevi Nemčija proti Komisiji, C-156/98, Recueil, str. I-6857, točka 50).

21 Glede besedila člena 5(3) Direktive je treba ugotoviti, da se nanaša le na „določene kategorije ustanov“. Iz tega jasno izhaja, da zakonodajalec državam članicam ni nameraval omogočiti, da oprostijo izplačevanja nadomestila iz odstavka 1 tega člena vse kategorije ustanov.

22 Dalje, Direktiva državam članicam omogoča, da na podlagi njenega člena 5(3) iz naslova javnega posojanja odstopajo od splošne obveznosti izplačevanja nadomestil avtorjem iz odstavka 1 tega člena. V skladu z ustaljeno sodno prakso je treba določbe direktive, ki odstopajo od splošnega načela, ki ga uvaja ta direktiva, razlagati ozko (sodba z dne 29. aprila 2004 v zadevi Kapper, C-476/01, Recueil, str. I-5205, točka 72).

23 Poleg tega se tega člena 5(3) ne sme razlagati tako, da naj bi omogočal popolno odstopanje od splošne obveznosti izplačevanja nadomestil, ker bi taka razlaga odstavku 1 tega člena odvzela pomen in ta določba tako ne bi imela nobenega koristnega učinka.

24 Končno, glavni cilj Direktive, kot natančneje izhaja iz njene sedme uvodne izjave, je zagotovitev primernega dohodka avtorjem in izvajalcem ter povračilo še posebej

visokih in tveganih investicij, ki jih zahteva proizvajanje fonogramov in produciranje filmov (sodba z dne 28. aprila 1998 v zadevi Metronome Musik, C-200/96, Recueil, str. I-1953, točka 22).

25 Torej bi izvzetje vseh kategorij ustanov, ki opravljajo tako posojanje, iz obveznosti iz člena 5(1) Direktive, avtorje prikrajšalo za nadomestilo, ki bi jim povrnilo investicije, kar bi škodljivo vplivalo tudi na ustvarjanje novih del (glej zgoraj navedeno sodbo Metronome Musik, točka 24). V takih okoliščinah bi bil prenos Direktive, s katerim bi bile oproščene vse kategorije ustanov, popolnoma v nasprotju s ciljem te Direktive.

26 Portugalska republika zares ne prereka tega, da je učinek prenosa Direktive, kot izhaja iz Decreto-Lei, izvzetje vseh kategorij ustanov, naštetih v točki 11 te sodbe.

27 V teh okoliščinah je mogoče potrditi, da so na podlagi portugalske ureditve iz obveznosti izplačevanja nadomestila iz člena 5(1) Direktive izvzete vse kategorije ustanov za javno posojanje.

28 Da bi tak ukrep upravičila, omenjena država članica navaja različne utemeljitve, od katerih pa nobene ni mogoče šteti za primerno.

29 Prvič, Portugalska republika navaja, da je trg javnega posojanja pretežno nacionalen in gospodarsko nepomemben. Iz tega naj bi izhajalo, da to ne bi moglo vplivati na normalno delovanje notranjega trga in da bi morala na podlagi načela subsidiarnosti dejavnost javnega posojanja ostati v pristojnosti držav članic.

30 Vendar pa, če je ta država članica s tem nameravala izpodbijati veljavnost Direktive, je treba spomniti, da po poteku roka iz člena 230 ES ni mogoče izpodbijati zakonitosti akta, ki ga je sprejel zakonodajalec Skupnosti in je glede te države postal dokončen. Iz ustaljene sodne prakse namreč izhaja, da se država članica v odgovoru na tožbo zaradi neizpolnitve obveznosti, ki temelji na neizvršitvi odločbe ali kršitvi direktive, katere naslovnica je, ne more uspešno sklicevati na razlog nezakonitosti te direktive ali odločbe (glej zlasti sodbe z dne 27. oktobra 1992 v zadevi Nemčija proti Komisiji, C-74/91, Recueil, str. I-5437, točka 10; z dne 25. aprila 2002 v zadevi Komisija proti Grčiji, C-154/00, Recueil, str. I-3879, točka 28, in z dne 29. aprila 2004 v zadevi Komisija proti Avstriji, C-194/01, Recueil, str. I-4579, točka 41).

31 Vsekakor je Sodišče že razsodilo, da lahko tako kot druge pravice industrijske in poslovne lastnine tudi izključne pravice literarne in umetnostne lastnine vplivajo na menjavo blaga in storitev ter konkurenčna razmerja znotraj Skupnosti. Zaradi tega za te pravice, kljub temu da jih urejajo nacionalne zakonodaje, veljajo zahteve iz Pogodbe ES in zato sodijo na njeno področje uporabe (sodba z dne 20. oktobra 1993 v združenih zadevah Phil Collins in drugi, C-92/92 in C-326/92, Recueil, str. I-5145, točka 22).

32 Tako v nasprotju s tem, kar zatrjuje Portugalska republika, različnost zakonskega varstva, ki ga uživajo varovana kulturna dela v državah članicah, lahko vpliva na normalno delovanje notranjega trga in ustvarja izkrivljanje konkurence.

33 Drugič, ta država članica navaja, da so imetniki avtorskih pravic načeloma že prejeli nadomestilo iz naslova pravic reprodukcije in distribuiranja svojih del.

34 Vendar pa so dejanja izkoriščanja varovanega dela, kot je javno posojanje, drugačne vrste kot dejanja prodaje ali katera koli druga zakonita dejanja distribucije. Pravica posojanja namreč ostaja med avtorjevimi upravičenji kljub prodaji materialnega nosilca, ki vsebuje delo. Poleg tega se pravica posojanja ne izčrpa s prodajo ali kakšnim drugim dejanjem za razširjanje dela, medtem ko se pravica distribucije izčrpa le v primeru prve prodaje v Skupnosti s strani imetnika pravice ali z njegovim soglasjem (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Metronome Musik, točki 18 in 19).

35 Tretjič, Portugalska republika navaja, da je člen 5(3) Direktive odprt in fleksibilen zato, da lahko upošteva kulturni razvoj vsake države članice, in da izraz „določene kategorije ustanov“ zahteva razlago, „ki se lahko spreminja od primera do primera“.

36 Vendar pa se člena 5(3) Direktive, kot je bilo navedeno v točki 22 te sodbe, ne sme razlagati tako, da bi omogočal popolno odstopanje od obveznosti izplačevanja nadomestil, določene v členu 5(1).

37 Četrtič, Portugalska republika navaja, da obstaja nasprotje med členom 5(3) Direktive ter načeli enakega obravnavanja, nepristranskosti, solidarnosti in socialne kohezije. Če bi bile namreč iz te obveznosti izplačevanja nadomestil izvzete samo nekatere „kategorije ustanov“, bi to povzročilo, da portugalski državljani ne bi imeli dostopa do intelektualnih del in jih ne bi uživali pod enakimi pogoji.

38 Glede tega izvzemanje določenih kategorij ustanov za javno posojanje, ki je določeno v členu 5(3) Direktive, iz obveznosti plačevanja nadomestila iz člena 5(1) državam članicam – s tem da jim daje možnost, da določijo, za katere ustanove bo veljala ta izjema – omogoča, da ohranijo možnost samostojne presoje pri določanju, za katero med zadevnimi javnostmi bo ta izjema najprimernejša za pospeševanje dostopa do intelektualnih del, ob spoštovanju temeljnih pravic in zlasti prepovedi diskriminacije.

39 Sicer pa je takrat, ko ni meril Skupnosti, ki bi bila v direktivi dovolj natančno opredeljena, da bi razmejila obveznosti, ki iz nje izhajajo, naloga držav članic, da na svojem ozemlju določijo najprimernejša merila za zagotovitev spoštovanja direktive, in sicer v mejah, ki jih določa pravo Skupnosti in zlasti zadevna direktiva (glej v tem smislu sodbi z dne 6. februarja 2003 v zadevi SENA, C-245/00, Recueil, str. I-1251, točka 34, in z dne 16. oktobra 2003 v zadevi Komisija proti Belgiji, C-433/02, Recueil, str. I-12191, točka 19).

40 Glede tega je bilo že razsojeno, da člen 5(3) Direktive državi članici dovoljuje, vendar je ne zavezuje, da določi izjemo za določene kategorije ustanov. Če okoliščine v

zadevni državi članici ne omogočajo določitve ustreznih meril, da bi se izvedlo veljavno razlikovanje med kategorijami ustanov, je treba vsem zadevnim ustanovam naložiti obveznost plačevanja nadomestila iz člena 5(1) Direktive (zgoraj navedena sodba Komisija proti Belgiji, točka 20).

41 V teh okoliščinah je treba ugotoviti, da je tožba, ki jo je vložila Komisija, utemeljena.

42 Glede na navedeno je treba ugotoviti, da Portugalska republika s tem, da je iz obveznosti izplačevanja nadomestila avtorjem iz naslova javnega posojanja izvzela vse kategorije javnih ustanov, ni izpolnila obveznosti iz člena 1 in 5 Direktive.

Stroški

43 V skladu s členom 69(2) Poslovnika se neuspeli stranki naloži plačilo stroškov, če so bili ti priglašeni. Komisija je predlagala, naj se Portugalski republiki naloži plačilo stroškov, in ker ta s predlogi ni uspela, se ji naloži plačilo stroškov.

Iz teh razlogov je Sodišče (tretji senat) razsodilo:

1. **Portugalska republika s tem, da je iz obveznosti izplačevanja nadomestila avtorjem iz naslova javnega posojanja izvzela vse kategorije javnih ustanov, ni izpolnila obveznosti na podlagi členov 1 in 5 Direktive Sveta 92/100/EGS z dne 19. novembra 1992 o pravici dajanja v najem in pravici posojanja ter o določenih pravicah, sorodnih avtorski, na področju intelektualne lastnine.**

2. **Portugalski republiki se naloži plačilo stroškov.**

Podpisi